

mnenju podprla. Z vsemi temi pridržki poročamo o knjigi, ki osvetljuje avstrijski problem z nekaterih strani, o katerih se pri nas ni razpravljalo. Kajti tudi zadnje dogodke smo le zaznamovali in sprejeli enostranska opravičila nujnosti „dinamičnega nacionalizma“ in „nacionalnih tokov“. Gre pa za to, da postavimo širše in globlje vidike, s katerih moramo presoјati in vrednotiti stvari. Prvi korak k temu je spoznavanje stvari.

A. Kos.

Naši problemi

Pogled na Kočevsko

(Vtisi s potovanja.)

Na Primorskem, Koroškem, ob severni meji, na Kočevskem in na drugih posebno ogroženih krajih slovenskega ozemlja se zaostruje naše narodno vprašanje. Problemi in smeri razvoja, ki so drugod še nezačrtane ali vsaj nejasne, so tu očitne. Zato so prav ti ogroženi kraji šola za našo narodno obrambno miselnost in delovanje.

Z besedo „kočevsko ozemlje“ razumemo tisto pokrajino, na kateri prebivajo še danes potomci nemških kolonistov, bodisi kompaktno bodisi pomešani s Slovenci. To ozemlje obsega predvsem kočevski srez, deloma pa seže tudi v novomeškega in črnomeljskega. Po uradnem štetju iz leta 1931. je prebivalo na Kočevskem 9633 Nemcev in 9224 Slovencev.

Merilo pri tem štetju niso bili objektivni znaki pripadnosti temu ali onemu narodu kakor rod, občevalni jezik, ime itd., temveč subjektivna napoved. Mnogi, ki so po svojem rodu popolnoma ali vsaj v pretežni meri Slovenci, so se izdali za Nemce. Prav tako so mnogi, katerih občevalni jezik je slovenski, izjavili, da so Nemci. — Težnjo razvoja narodne pripadnosti pa najlepše karakterizira primer mešanih rodbin. Mešane rodbine so tiste, v katerih je en soprog Kočevar drugi pa Slovenec ali pa v katerih so nekateri predniki obeh soprogov nemškega, drugi pa slovenskega pokolenja. Takih rodbin je na Kočevskem mnogo. Naravni razvoj narodne pripadnosti teh rodbin bi bil ta, da bi v tistih rodbinah, kjer prevladuje slovenski element, prevladal tudi slovenski duh in narobe. To se pravi, da bi se približno polovica mešanih rodbin morala smatrati za slovenske. V resnici pa je tako, da v rodu, kjer je le en član Kočevar ali Kočevarica, polagoma prevladuje nemški življenjski. Tako je v Livoldu 36 mešanih družin, od katerih se le ena priznava za slovensko in kjer govorijo doma večinoma slovenski. V vasi Škrilj je 11 mešanih družin, kjer govorijo vse kočevski razen ene. V vasi Stara Cerkev je 10 mešanih družin; vse govorijo kočevski in nihče se ne priznava za Slovenca. Isto sliko kaže Zdihovo, Novi lazi, Dolga vas, Pleš itd. (Po dr. Zupanu.)

Ko smo po vaseh spraševali, koliko je Slovencev in koliko Nemcev, smo dobili odgovor: Največ je Nemčurjev. Neki slovenski kmet pa je izjavil: „Če bo šlo tako naprej, bomo morali Slovenci začeti misliti na to, kako bomo culo v roke vzeli in bežali iz teh krajev.“ (Junija 1938.)

Nasprotje med narodno pripadnostjo po rodovniku in po narodni zavesti ali izjavi je na Kočevskem veliko in vedno večje. Potrebna je ugotovitev vzrokov tega nasprotja. Kakšne so tiste skrite sile, katerih rezultat je raznarodovanje našega ljudstva in pretirano nenaravna okrepitev tujejezičnega otoka sredi kompaktno slovenskega ozemlja?

Poglejmo najprej, kakšno je gospodarsko življenje na Kočevskem. Kočevska deželica je pasivna pokrajina. Že od nekdaj so njeni prebivalci morali

misлити na izseljevanje in na zaslužek v trgovini, obrti in podobno. Zlasti se je med Kočevjarji razvilo krošnjarjenje. V 19. stoletju so dobivali privilegij krošnjarjenja od najrazličnejših vladarjev. Pred svetovno vojno so si s krošnjarjenjem po avstrijskih in nemških deželah zaslužili lep denar. Šele z nastopom narodnega socializma je dobilo krošnjarenje svojo politično vsebino. Zdaj je dobil dovoljenje za krošnjarjenje v tujini samo tisti, od katerega so pričakovali političnih protiuslug. — Misel, da je krošnjarjenje produkt „kočevarske krvi“ in značaja, nekakega nagona, ki jih sili v to, je neosnovana. To najbolje dokazuje dejstvo, da tudi mnogi Slovenci žele dobiti dovoljenje za krošnjarjenje. Krošnjarjenje je posledica pasivnosti kočevske deželice, prav tako kakor različne domače obrti okrog Ribnice in na Gorenjskem.

Dohodki kočevskih kmetij po večini ne zadoščajo za vzdrževanje družine. V Mozlju, ki spada med premožnejše kraje, živi od 72 rodbin le kakih 10 samo od lastne zemlje. Suhi potok je vas gruntarjev, v kateri imajo kmetje 20—41 ha zemlje. (Le 3 od 17 posestnikov imajo manj.) Na vprašanje, koliko kmetij je v Suhem potoku aktivnih, smo dobili odgovor: „Vsi živimo od zemlje, toda vsi moramo skrbeti za stranski zaslužek.“ Postranski zaslužek je mogoč na dnini (košnja pri bogatih kmetih in podobno), vožnji, pri delu na žagah in v gozdu (žaganje lesa, tesanje, ogljarjenje). Mnogi krijejo primanjkljaj kmetije s podporami in prihranki iz Amerike.

Kočevsko je tista naša pokrajina, v kateri je prišla do izraza najhujša degradacija poljedelstva. Cele vasi so marsikod zapuščene, kmetje so se izselili. V vsaki vasi je nekaj hiš, ki so prazne. „Okrog mnogih pragov raste trava“. Dr. Zupan je ugotovil, da je

v vasi Štalcerji	42 hiš, od teh zapuščenih ali porušenih	15
„ „ Stari log	124 „ „ „ „ „ „	20
„ „ Dolnja Briga	46 „ „ „ „ „ „	13
„ „ Novi Lazi	67 „ „ „ „ „ „	18

Dr. Rus ugotavlja, da je na Kočevskem 4586 hišnih števil. Od teh je 999 hiš praznih. 605 jih je praznih že tako dolgo, da so se zrušile. In okrog večine teh zapuščenih hiš je nekaj zapuščene zemlje.

Živinoreja na Kočevskem upada. V nekem kraju je pred krizo gojil vsak gruntar 10—12 glav goveje živine; danes jih goji le še 5—6. Podporo dobivajo iz Amerike in pravijo, da se jim ne izplača, truditi se z rejo živine, o kateri ne vedo, ali in za koliko jo bodo lahko vnovčili. V drugem kraju so nam pripovedovali, da je pred 10 leti pasel pastir okrog 300 glav živine. Danes pastirja ni več, živine pa je največ še — 120 glav. — Po travnikih je opaziti zaraščene krtine. Polja so zanemarjena. „Nam, ki smo brez zemlje, se ne izplača jemati v najem. Boljši je zaslužek na dnini.“ Vendar pa se slovenski živelj mnogo trudi, da bi izboljšal zemljo in si na njej ustvaril skromno eksistenco. — Za devastacijo gozdov je najbolj značilna naslednja izjava iz Štalcerjev: „Naši stari so pred nekaj leti posekali bukovino, da mladi ne bodo imeli lesa, temveč šele mladi mladih.“ — Hiše se prazniijo, živinoreja upada, zemlja je zbita in zanemarjena, gozdove izsekavajo — vse to so posledice krize, ki je to pasivno pokrajino posebno težko prizadela. Ljudstvo zanemarja in opušča nevhvaležno poljedelsko delo in išče drugih, vseh mogočih poti do znosnejšega življenja.

Največje bogastvo kočevske deželice so gozdovi. Že od XVII. stoletja je bila večina teh gozdov last knežje rodbine Auerspergov. Z zakonom o likvidaciji agrarne reforme 1932 in s poznejšimi reambulacijami je bilo 15.261 ha Auerspergovih gozdov razlaščenih. 3000 ha mu je bilo puščenih na prosto razpolago kot

gozdni maksimum. (Po dr. Šapli.) Borbo za gozd so vodili agrarni interesi preko svojih „Pašniških in gozdnih zadrug“, ki naj bi postale lastniki razlaščenih gozdov. V odborih zadrug so sedeli slovenski kmetje in Kočevarji. Po razlastitvi je prevzela upravo gozdov „Začasna državna uprava“. Zadruge, bilo jih je okrog 50, so se razpusstile, ker so po tej ureditvi postale brezpredmetne. Problem gozda, kot največjega bogastva kočevske dežele, še vedno ni rešen na način, ki bi najbolj ustrezal upravičenim težnjam ljudstva na Kočevskem.

Gospodarski in socialni položaj kmeta ali delavca Kočevarja je ugodnejši kakor položaj slovenskega kmeta in delavca. Kakor v vsaki pasivni pokrajini je tudi na kočevskem velikega pomena pomoč, ki jo prebivalstvo prejema od drugod. Tujec je to pomoč v primeri z našo dobro organiziral. Kočevarski fantje so hodili v Nemčijo krošnjarit in zaslužili od oktobra do aprila 15.000 do 40.000 dinarjev. (Po dr. Zupanu.) Kočevarska dekleta so hodila v Nemčijo v gospodinjске težaje in podobno. Slovenska mladina pa je lahko srečna, če more kam za hlapce, dekle in dninarje. — Nedomačina na Kočevskem presenečajo pisane in razmeroma dobre obleke kočevske mladine. Te obleke prihajajo iz tujine, kjer jih naberejo z nabiralnimi akcijami. Znana stvar je, da tujerodni veliki industrijalci podpirajo Kočevarje z denarnimi podporami in s preskrbo služb v svojih podjetjih. Poleg tega pa prejema Kočevarji še podpore svojih sorodnikov iz Amerike, tako da niso navezani le na zaslužek od lastnega dela. — Nasproti vsem naštetim in še in še mnogim drugim pomočim, ki so jih deležni Kočevarji, moremo Slovenci postaviti le nekaj knjižnih in drugih pomožnih akcij. „Mi Slovenci smo sami be-rači, zato si ne moremo pomagati, zato ne moremo naprej.“ „Naše ljudstvo na Kočevskem je mučeniško ljudstvo.“ (Izjavi slovenskih kmetov.) Slovenci se mnogo bolj kakor Kočevarji trudijo, da bi si ustvarili znosnejše življenje. „Ob košnji, kadar se Slovenci že vračamo z dela, se Kočevarji šele odpravljajo.“ Pogoji, pod katerimi vodijo Slovenci eksistenčni boj, so neprimerno težji. Nazorno nam to pokaže primer kreditiranja, ki je danes neobhodno za kmečko domačijo. Kadar Kočevar potrebuje kredit, ga bo gotovo dobil preko nemške posojilnice. „Jaz sem pa hodil za posojilom od Poncija do Pilata, da bi mogel plačati dolg, pa tudi enega dinarja nisem dobil.“ (Izjava malega kmeta Slovenca iz okolice Mozlja.) Težave, ki danes tarejo vsakega slovenskega kmeta, so kočevskega kmeta Slovenca še posebej udarile. Nemški kmet živi na prazni kočevski zemlji s pomočjo podpor od zunaj, slovenski kmet pa takih podpor nima.

Na osnovi večje pomoči Kočevarjem, ki je danes zgolj politično agitacijskega značaja, cvete potujčevanje. Kdor hoče postati najemnik na zapuščeni kočevarjevi zemlji, mora postati nemčur; zavednim Slovincem se zemlja in hiša načelno ne dajeta v najem niti ne prodajata. Značilna je tudi naslednja izjava: „Največja propaganda za tujca je bilo krošnjarjenje. Takrat so se vsi omahljivi Slovenci nagnili na njegovo stran, samo da bi dobili dovoljenje za krošnjarjenje.“ Najnazorneje pa pokaže potujčevanje izjava nekega slovenskega delavca: „Jaz ne bom več Slovenec, ker služim pri Nemcu“.

Ti primeri povedo dovolj jasno, zakaj je slovenski živelj vedno bolj pritiskan in kje so vzroki tolikšnega potujčevanja. Statistika, ki smo jo zgoraj navedli, je s tem v glavnem pojasnjena.

Napačno bi bilo misliti, da so samo socialne in gospodarske prednosti Kočevarjev vzrok potujčevanja. Ko je prišel narodni socializem na oblast, je povezal svoje jezikovne otoke po vsej Evropi in skušal iz njih napraviti ozadje svoje osvaja-lne politike. Nemška kulturna društva, deloma cerkev in celo šola na Kočevskem so postala žarišča tuje propagande, ki se je osredotočila zlasti na mladino. Do takrat znosni odnosi med Kočevarji in Slovenci so se nenadoma poslabšali. Pričela

se je sistematična vzgoja v duhu „Herrenvolka“; na slovenski živelj se je začelo gledati kakor na pritepenice in cigane.

Proti tej propagandi nismo Slovenci razvili nobene enakovredne akcije. Niti v pogledu razkrinkavanja tujčevih laži, niti z lastno resnično ljudsko zamisljivo rešitve kočevskega vprašanja nismo bili politično dorasli svojemu nasprotniku. Zato je temu do neke mere uspelo, da je prepojil Kočevanje s svojo miselnostjo.

Pri poskusih, kako urediti kočevsko vprašanje, naletimo navadno na dva načrta. Prvi je tako imenovani sistem izolacije Kočevja, po katerem naj bi se vsi državni uradi, gimnazija itd. izselili v Ribnico ali drugam, Kočevanje pa bi se na ta način odrezalo od sveta. Drugi načrt pa je načrt koncentracije slovenskega življa na Kočevskem. V okviru tega načrta je zlasti kolonizacija Slovencev po zapuščeni kočevski zemlji. Kakor manjka prvemu načrtu vsake zrelosti in je bil porojen le iz osebnih, lokalno patriotskih in psiholoških nagibov, tako tudi drugi načrt ni tako lahko izvedljiv, kakor bi na prvi pogled mislili. Kolonizacija zahteva velikih investicij in zadostno površino plodne zemlje. Beda nekaterih družin v bližini Koprivnika, ki so dobile le zemljo, niso se jim pa postavile hiše niti niso dobili kredita za nabavo orodja in vprežne živine, je dovolj jasen opomin, da je kolonizacija brez zadostnih finančnih sredstev zlo.

Kočevsko je pasivna pokrajina, ki ji je potrebna pomoč narodne sredine. Posojilnica, ki bi dajala brezobrestna posojila, javna dela, ceste in železnica, posebne davčne olajšave — to so težnje kočevskih kmetov in pot do reševanja kočevskega vprašanja. Druga stvar je socialna okrepitev ljudskega življa s tako ureditvijo gozdov — največjega bogastva na Kočevskem — da bodo ti služili le interesom tamkajšnjega ljudstva.

Boj za rešitev kočevskega vprašanja se najčezje veže z bojem za rešitev našega narodnega in socialnega vprašanja. Gre za zmago narodnega in socialnega duha po vsej Sloveniji proti duhu strankarstva in pasivnosti. Slovensko ljudstvo na Kočevskem, ki stoji danes v eni narodni vrsti, bo k zmagi tega duha gotovo doprineslo svoj del.

I. B.

Mladinsko vprašanje

(Nadaljevanje)

Relativno prenaseljenost na vasi nam prikaže naslednji račun: izmed 150.000 posestnikov na Slovenskem jih živi približno 100.000 od kmečkega dela. 50.000 jih odpade na obrtnike, delavce, upokojenke, meščane in druge, ki so jim dohodki od posestva stranski vir preživljanja. Na teh 100.000 kmečkih posestvih živi vsaj 700.000 ljudi, tako da odpade na eno družino povprečno 7 oseb: gospodar in gospodinja, 4 otroci ter stari oče ali stara mati. Vprašanje je, kaj bo s temi 400.000 kmečke mladine. Med njimi je polovica deklet in polovica fantov. 100.000 fantov bo prevzelo posestva, 100.000 deklet se bo poročilo na druga posestva; 200.000 pa jih bo moralo v razdobju, ko se en rod obnovi — to je približno v 30 letih, brezpogojno v svet. Poleg tega se razmere na vasi stalno slabšajo, tako da rodovi, ki prevzemajo posestva, številčno upadajo; pogoji, pod katerimi prevzemajo, pa so vedno težji. Nemožnost, da si ustvarijo samostojen dom, žene kmečko mladino v svet, vedno manjša možnost zaslužka pa jo vrača nazaj domov, kjer jo čaka bridka usoda ljudi, ki so odveč. Vprašanje bodočnosti kmečke mladine spada med naša najtežja narodna vprašanja. Čim več rodov se izmenja in čim večji je pritisk agrarne krize, s tem večjo silo se pojavlja to vprašanje. Absolventi kmetijskih